

VITAMINLARNING ORGANIZM HAYOT FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI

Xabibullayeva Oliyaxon Xamidulla qizi
Andijon davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Avitaminoz yoki gipovitaminoz – umuman olganda juda keng tarqalgan muammo. Vitamin yetishmasligi atrof muhit omillari ta’siri, organizm uchun zarur bo’lgan vitaminlar kamligi, noto’g’ri ovqatlanish natijasida yuzaga keladi. Ushbu tezisda vitamin turlari va ular yetishmaganda organizmda qanday patologik holatlar kelib chiqishi va vitamin yetishmasligida profilaktik choralar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so’zlar: piridoksin, folat kislota, siankabolamin, retinol, kalsiferol, tokoferol, filloxinon.

Abstract: Avitaminosis or hypovitaminosis is a very common problem. Vitamin deficiency occurs as a result of the influence of environmental factors, lack of vitamins necessary for the body, improper nutrition. This thesis provides information on the types of vitamins and what pathological conditions occur in the body when they are lacking, as well as preventive measures for vitamin deficiency.

Key words: pyridoxine, folic acid, cyanocabolamine, retinol, calciferol, tocopherol, phylloquinone.

Аннотация: Авитаминоз или гиповитаминоз – очень распространенная проблема. Дефицит витаминов возникает в результате воздействия факторов внешней среды, недостатка необходимых организму витаминов, неправильного питания. В данной дипломной работе даются сведения о видах витаминов и о том, какие патологические состояния возникают в организме при их недостатке, а также о мерах профилактики авитаминоза.

Ключевые слова: пиридоксин, фолиевая кислота, цианкаболамин, ретинол, кальциферол, токоферол, филлохинон.

Vitaminlar almashtirib bo’lmaydigan muhim ozuqa moddalari bo’lib, organizmda deyarli barcha fizikaviy va biokimyoviy jarayonlarni amalga oshirishda muxim omildir. Vitaminlar yetishmaganda modda va energiya almashinuvining buzilishi, organizmni kasalliklarga qarshi kurashish qobiliyatining susayishi kuzatiladi. Natijada yuqumli va yuqumli bo’lmagan kasalliklar bilan yuqori darajada kasallanishga moyillik ortadi. Vitaminlar organizmda sintezlanmaydi, shuning uchun kunlik iste’mol qilinadigan ovqat mahsulotlarida organizmning ehtiyojini qondiradigan darajada vitaminlar bo’lmog’i kerak.

Vitaminlarni o’rganishda ularning fiziologik xususiyati yoki kimyoviy tarkibiga ko’ra guruhlarga ajratish qiyin. Shuning uchun ularni eruvchanlik xususiyatiga qarab yog’da (A, D, E, K vitaminlari) va suvda eruvchi (B vitaminlar kompleksi, C va P vitaminlari) vitaminlarga bo’lingan. Hozirgi paytda hayvonlarda va odamlarda vitamin tabiatiga ega bo’lgan, lekin ayrim xususiyatlari bilan ulardan farq qiladigan (masalan, ularning avitaminozlari noma’lum) biologik faol moddalar ham topilgan, ular vitaminsimon moddalar deyiladi (xolin, lipoat kislota, inozit, kamitin, linolat, linolenat kislotalar, ubixinon, pangamat kislota va boshqalar).

Suvda eriydigan vitaminlar

Askorbinat kislota (vitamin C)- moddalar almashinuvida, ayniqsa, oqsillar o’zlashtirilishida, biriktiruvchi to’qimalarni normal holatda tutib turishda va tiklanishda muhim ahamiyatga ega. Organizmda vitamin C yetishmasa, qon tomirlari devorining o’tkazuvchanligi ortadi, tog’ay va suyak to’qimalari strukturasi buziladi. Askorbinat kislota ko’k chuchuk qalampir, qizil qalampir, qora smorodina, qulupnay, shovul, limon, apelsin va boshqa ko’pgina o’simlik mahsulotlarida anchagina bo’ladi.

“B” guruh vitaminlar. Vitamin B1, vitamin B2, Vitamin B6, vitamin B9 va Vitamin B12 ning inson hayot faoliyatida tutgan o’rni kattadir. Tiamin organizmda uglevodlar almashinuvida 1-darajali ahamiyatga ega. Ovqatda uglevodlar ortiq bo’lsa, ularni o’zlashtirish uchun tiamin ko’proq talab qilinadi. Organizmda tiamin bo’lmasa, polinevrit kasalligi ro’y beradi. Organizmga tiamin oziq ovqat bilan kiradi. Ichak mikroorganizmlari yordamida qisman tiamin hosil bo’ladi, lekin bu organizmning tiaminga bo’lgan ehtiyojini qoplamaydi. Vitamin B1 ko’pgina oziq ovqat mahsulotlari tarkibiga kiradi. Achitqilarda, ayniqsa quruq pivo achitqisida, non kvasida ko’p bo’ladi. G’alla va dukkakli o’simliklar donida va ba’zi bir hayvon mahsulotlarida ham ancha miqdorda tiamin bo’ladi.

Riboflavin (Vitamin B2). Riboflavin (Vitamin B2) o’sish jarayonida qatnashadi. Oqsil, yog’ va uglevodlar almashinuvida ishtirok etadi. Markaziy nerv sistemasi holatiga rostlovchi tasir ko’rsatadi. Ko’z muguz pardasi, to’r pardasi, gavharidagi moddalar almashinuviga tasir etadi, yorug’likni sezishga va rang ajratishga yordam beradi, bolalar organizmining o’sishi va rivojlanishiga ta’sir ko’rsatadi. Vitamin B2 asosan hayvon mahsulotlari- pishloq, tuxum, sut, go’shtda hamda g’alla va dukkakli o’simliklar- yeryong’oq, soya, ko’k no’xotda bo’ladi, achitqi va sutda ko’p, nok, shaftoli, pomidor, sabzi, lavlagi, gulkaram va ismaloqda ham bor.

Piridoksin (Vitamin B6). Piridoksin (Vitamin B6) oqsil va yog’ning normal hazm bo’lishini taminlab, azot almashinuvida muhim ro’l o’ynaydi. Piridoksin ko’pgina o’simlik va hayvonlar mahsulotida, masalan, quruq pivo achitqisida, kepak, arpa, tariq, makkajo’xori, no’xat, kartoshka, sabzi, lavlagi, mol va tovuq go’shti, mol jigari, buzoq va qo’y go’shti, tuxum sigir sutida kam miqdorda bo’ladi.

Siankobalamin (Vitamin B12). Siankobalamin (Vitamin B12) yuqori biologik aktiv moddalar jumlasiga kiradi. Metionin, nuklein kislotalar sintezida va qon yaratilishi jarayonida qatnashadi. Organizmda Vitamin B12 yetishmasa kam qonlik paydo bo’ladi. Organizmga ovqat bilan kiradi, ayniqsa mol jigarida ko’p.

Yog’da eriydigan vitaminlar

Retinol (Vitamin A). Retinol (Vitamin A) tabiatda keng tarqalgan. O’simlik to’qimalarida provitamin A holida uchraydi. Ko’rish pigmentlari hosil bo’lishida qatnashib, organizmning normal o’sishini, ko’zning turli darajadagi yorug’lik nuriga moslashishini taminlaydi. Organizmda retinol yetishmasa teri qurishib, oqaradi, qipiqlanadi, muguzlanadi, unda mayda toshmalar paydo bo’ladi, terining yiringli kasalliklari avj oladi. Soch quruq xira bo’lib to’kila boshlaydi, tirnoq mo’rtlashadi. Yorug’ga qaray olmaslik, shapko’rlik, konyuktivit, blefaritga, asosan vitamin A yetishmasligiga sabab bo’ladi. Provitamin A o’simliklarda: ismaloq, qizil qalampir, petrushka, o’rik, shivit, sabzi, shovul, hayvon jigarida, baliq moyida ayniqsa ko’p.

Kalsiferol (vitamin D). Kasiferol (vitamin D) moddalarning mineral almashinuviga suyak hosil bo’lishiga tasir ko’rsatadi. U bolalarning yoshlik chog’ida, ya’ni skeletning jadal o’sishi va suyaklanishi davrida ayniqsa zarur. Organizmda vitamin D yetishmasa raxit kasalligi

paydo bo’ladi. Baliq moyi kalsiy ferol manbai hisoblanadi. Odam organizmida vitamin D xalesterindan hosil bo’ladi.

Tokoferol (vitamin E). Tokoferol (vitaminE) biologik tasiri turlicha bo’lgan vitaminda iborat guruh. Muskul faoliyatini va jinsiy bezlar ishini kuchaytiradi, ichki organlarda yog’da eriydigan barcha vitaminlar, ayniqsa retinol to’planishiga yordam beradi. O’simliklarning yashil qismida va moyida bo’ladi. Kunga boqar moyining ahamiyati katta, chunki undagi tokoferonlar juda aktiv.

Filloxinon (vitamin K).Filloxinon (vitamin K)- qon ivishining asosiy omili. Organizmda vitamin K yetishmasa turli organlarda qon ketishi kuzatiladi. Filloxinon salat, karam, ismaloq, qichitqi o’tining yashil qismida bo’ladi. Yuqorida aytib o’tilgan vitaminlarda tashqari organizm uchun zarur bo’lgan boshqa biologik aktiv moddalar ham bor. Bularga orot, pangamat, paraaminbenzoat kislotalari va boshqa moddalar kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. L.A. Nikolayeva, Y. B. Nenaxova. Biologicheskaya rol vitaminov v organizme. Metodi opredeleniya vitamina. 2014 yil

2. I.A. Parfenov, N.A. Bodunova . Narusheniya obmena veshestv, svyazanniye smal’absorbsiey vitaminov. 2014 yil

4. L.S.Kuchkarova, Sh.Q.Qurbonov, Ovqat hazim qilish va ovqatlanish fiziologiyasi. Toshkent 2013.

5. G.Shayxonova, Ovqatlanish gigienasi. Toshkent 2012.